

soutěžení mezi dotýčnými sociálními systémy).

Model 3. Sociální systémy jsou nadále navzájem v podstatě uzavřeny, ale v omezené míře dochází mezi nimi k interakci, která má formu přímé i nepřímé kooperace. Tato interakce je omezena co do počtu, rozsahu a významu případů a co do oblastí společenského života, ve kterých k ní dochází. Je vykonávána především řídicími centry dotýčných sociálních systémů, které také regulují interakci mezi prvky vlastního sociálního systému a prvky druhých sociálních systémů. Tento model představuje „částecnou“, či přesněji „modifikovanou“ koexistenci.

Model 4. Sociální systémy jsou navzájem otevřeny a interakce mezi nimi i mezi jejich prvky není v podstatě omezena. Tato interakce má formu přímé i nepřímé kooperace, která samozřejmě nevylučuje možnost ojedinělých a omezených přímých konfliktů nevojenského charakteru. Kooperace je trvalá (kontinuální) a dochází k ní v různých, resp. ve všech oblastech společenského života a ve značném počtu případů nejruznějšího rozsahu a významu.

Model 5. Sociální systémy přecházejí v určité oblasti společenského života (např. v ekonomice) od kooperace k integraci, tj. k vytvoření trvalého společného řídicího centra pro tuto oblast. Tato dílčí interakce může být diferencovanou integrací a příslušné sociální systémy při ní zachovávají v ostatních oblastech společenského života svou samostatnost.

Model 6. Sociální systémy se integrují v jeden sociální systém, a to na různé základně. Jednou (nikoli však jedinou) z nich je federace, při níž se dosavadní samostatné sociální systémy stávají podsystémy nově vzniklého většího sociálního systému. Podobně jako dílčí integrace nevylučuje ani tato globální integrace diferenciaci prvků nově vzniklého většího sociálního systému.

Uvedené modely nevypovídají nic o skutečném vývoji interakce mezi konkrétními sociálními systémy, ani o jejich vnitřní struktuře. Nemusí se vyskytovat v čisté podobě; skutečné případy interakce spíše pouze tendují k jednomu z nich. Skutečná interakce mezi dvěma sociálními systémy se může v průběhu doby měnit, přecházet od jednoho modelu k druhému. Skutečná interakce jednoho sociálního systému s druhými může se dít podle různých modelů. Může docházet nejen k integraci dosud samostatných sociálních systémů, ale také k dezintegraci stávajících sociálních systémů.

Ještě jednu poznámku ke kooperaci. Kooperace je orientována na společný cíl a předpokládá zejména existenci podobných nebo společných zájmů a vzájemné přízpůsobení chování a postojů kooperujících subjektů — rozumí se v rozsahu, nutném pro harmonické vykonávání těch činností, které mají vést k dosažení společného cíle. Proto vždy zahrnuje možnost konfliktů. Na druhé straně však kooperace umožňuje, aby se její

účastníci vzájemně poznali (co do názorů, charakteru, schopností atd.), ohodnotili, pochopili a postupně (aniž by si to případně uvědomili) si na sebe zvykli. Tímto způsobem může přecházet drobná a dočasná kooperace v kooperaci rozsáhlejší a trvalejší.

Uvážíme-li v této souvislosti a z tohoto hlediska téma třetího mezinárodního studijního zasedání ve Vídni, i to, co jsme v této zprávě uvedli, není překvapující návrh, který na tomto zasedání učinil F. Nem-schak, vedoucí rakouského ústavu pro hospodářský výzkum ve Vídni: návrh na zřízení společného výzkumného ústavu pro spolupráci mezi Západem a Východem, který by se zabýval problémy ekonomickými, filosofickými, sociologickými a dalšími. Tento návrh, který byl zasedáním příznivě přijat, doplnil J. L. Fischer konkrétním doporučením, aby byli do Vídně pozváni zástupci existujících výzkumných ústavů z různých evropských zemí, kteří by o něm společně diskutovali a vyjádřili se k němu. Domníváme se osobně, že návrh zasluhuje pozornost a že by se na něj nemělo zapomenout.

Josef L. Porket

Mezinárodní zasedání Sozialakademie Dortmund, 1968¹

Ve dnech 28. června až 3. července 1968 se konalo již 11. zasedání, které Sociální akademie od roku 1958 každý rok pořádá na závěr svých ročních kursů pro personální a sociální pracovníky v hospodářství. Za téma byla letos zvolena *Úloha vědy v moderní společnosti* a referenti byli pozváni kromě z NSR také z Rakouska, ze Spojených států a z Československa. Vlajky těchto států zdobily prostranství před kongresovým sálem akademie.

Jednání se vyznačovalo velkou otevřeností ve společenské kritice a sebekritice, opakovaným odmítáním sklonů k pohodlné spokojenosti s výsledky tržního hospodářství a s jeho „společností blahobytu“, přiznáním se k zásadám hospodářského plánování jako plánování nikoliv direktivního, ale nezbytně perspektivního a preventivního, zdůrazňováním humanitního poslání vysoce rozvinutého a relativně nejstabilizovanějšího hospodářství NSR pro svět, v němž zbytečně strádají stamilióny lidí hladem. Poněvadž mluvčími nebyli členové studentské „mimoparlamentní opozice“, nýbrž profesori různých vysokých škol a státní tajemníci, tedy příslušníci tzv. establishmentu — vládnoucí skupiny, měl zahraniční účastník možnost zblízka se přesvědčit, že západoněmecký veřejný život není ovládan 10 procenty neofasistů a revanšistů, ale že přes určité rysy umírněného konzervatismu vidí i vlastní problémy realisticky, že má živé povědomí sociálních nezbytností a že, ať již z jakýchkoliv důvodů, odmítá politická dobrodružství v zahraniční politice (i na tomto zasedání se projevila latentní a přímo chronická snaha o navázání dialogu se Sovětským svazem velmi vlídným přijetím několika sovětských hostů). Další

¹ Vyjde in extenso v nakladatelství Düncker & Humblot, Berlín.

vývoj politických názorů v NSR bude nepochybně silně ovlivněn kladnými modely socialismu, tj. takovými, které ve všech směrech prokáží vyšší perspektivnost než modely jiné, včetně dosavadního západoněmeckého. Naopak, nebudou-li však podepřeny kriticky progresivní síly jak deklarativně, tak i důkazy socialistických modelů vyhovujících evropské kulturní kontinuitě, musíme nezbytně počítat s jejich postupným oslabováním ve prospěch jednak nacionalismu, jednak amerikanismu. Zasedání nijak neskryvalo poťiže, které hospodářský vývoj v NSR má (například z nadměrného exportu!), a zejména ty, které teprve bude mít jako následek vědeckého a tím i technologického zaostávání; padla dokonce tak otevřená slova, že NSR při nynějším trendu rozvoje vědy a techniky koncem století nutně bude zaostalou agrární zemí. Je vidět, že nejen my máme poťiže, i když mohou být v jiné rovině. Zvláště je nutné však vyzvednout, že s jedinou výjimkou (F. H. Tenbruck z university v Tübingen) se všichni referenti vyslovili pro společenskou angažovanost vědy a bez výjimky všichni tak či onak odmítli řešení sporných problémů násilím, zejména válkou (geografická situace Německa k tomu sice nabádá, ale na efektu to nic nemění: není zde ideologické přípravy k válce).

Po zahájení H. Scholzem, význačným ergonomem a v nynějším dvouletém období rektorem Sociální akademie, se ujal slova H. Lübke, státní tajemník v zemském ministerstvu kultury Severního Porýní-Vestfálska. Meritem jeho výkladu (*K politické teorii technokracie*) bylo pojetí, podle něhož věda (nikoliv ovšem ve své metodologii, ale ve svých výrociích, pokud mají obecný společenský dosah) zůstává trvale podřízena politice. Politické rozhodování jako akt moci má volnost užít či neužít vědeckého doporučení. Přes brilantní přednes působila tato tvrzení poněkud deklarativně a byla také v dalších referátech modifikována hlavně v tom smyslu, že je-li věda skutečně schopna podat ucelené a přesvědčivé doporučení mífící do společenské praxe, pak bude politice stále více zatěžko je ignorovat — leda že by šlo o politiku autoritativní, a tedy programově nevědeckou. Názorně to ilustroval v závěrečném referátu H. Koch.

Sociolog F. Fürstenberg z Vysoké školy pro sociální a hospodářské vědy v Linci, tč. předseda Společnosti pro vědu o práci, mluvil o situaci vědy ve společenském zájmovém poli. Zdůraznil etiku vědy jako vedoucí hodnotu, která se musí uplatňovat jak uvnitř vědy hledáním pravdy, tak i v efektu užiti; citoval známý požadavek Marxův, aby věda usilovala svět změnit. Poněvadž však ne vždy umí věda podat již ucelená doporučení na skutečně vědecké úrovni, nezbyvá než prozatím překlenout takové mezery kritickým diletantismem a rekonstruovat tak souvislost problému. V tomto smyslu vyzval referent k odvaze vedle pilné vědecké práce na detailních otázkách promýšlet širší vztahy i diletantsky.

W. Krelle z university v Bonnu vy-

ložil zajímavě, byť na méně náročné úrovni řadu příkladů z užiti teorie rozhodování při řešení sociálních problémů. Jeho příklady se týkaly zejména rozhodování v rizikových situacích a aplikace pojetí her na konflikty. V této souvislosti poukázal na práce americké školy ve výzkumu míru (Rapaport a kol. z Ann Arbor: *General Systems*).

Sociolog H. Hartmann z university v Münsteru citoval nálezy o představách veřejnosti o vědě, včetně československé ankety z r. 1967. Jako reprezentanti věd jsou uváděny téměř výlučně vědy přírodní. Z osob byli jako největší vědci jmenováni raketový odborník Werner Braun a kardiochirurg Chris Barnard (je zde zcela zřejmý selektivní vliv mass-medií — J. T.). V hodnocení statusu osob činných ve vědě přerostl status vědce status profesora, a to souhlasně ve Spojených státech, NSR i Československu (referent se nezabýval naší zvláštností, kde „profesor“ může být i učitel středoškolský — J. T.); v NSR však byl hodnocený status profesora vyšší než status biskupa a generála, vývoj v Německu jistě pozoruhodný. Věda jako celek byla kladně hodnocena nejvíce v souvislosti s ochranou zdraví a s mírem, negativně v souvislosti s možnostmi zničující války. Veřejnost přijímá tedy vědu ambivalentně a její přednosti spatřuje v služebnosti obecnějším cílům. Neztotožňuje vědu s universitou, nýbrž spíše s výzkumným ústavem, a tím se v hodnocení výrazně liší od sebehodnocení universit samých. „Veřejné mínění“ je nutno pokládat za instanci hodnocení.

J. H. Kaiser z Ústavu právních věd ve Freiburgu/Br. se v přednášce *Plánování jako věda a jako akční model* přesvědčivě přimlouval za plánování ve čtyřech dimenzích — prostoru, času, objemu a metodě; tyto dimenze jsou podřízeny cílové projekci (určení), která dává plánu reálný smysl. Logická evidence je nebo má být plánovací kategorií, nositeli plánování musí být všichni a nikoliv jen vedení (u nás někdy docházelo k deformaci v tom, že směli být jen vykonavateli — J. T.) a vývoj by je měl činit stále humánnější. Spontaneita neřeší vše a není ani dokonalejší než plánování. Referent pak jmenoval vyvlastňovací právo (!) jako příklad toho, že právo často není v souladu s výsledky vědeckého rozvoje pro svou přirozenou konzervativnost.

Sociolog H. Flohr z university v Kolíně n. R. referoval k problému *Sebeurčení vědy a jeho společenskopolitický význam*. Nikoli věda, nýbrž jen vědci mohou mít sebeurčení, i když se v něm skupinově mohou shodovat; sebeurčení zahrnuje cíle i sebehodnocení práce. Jeho praktický význam bývá v interních diskusích přeceňován; může ho nabývat jen pokud ovlivní konkrétní vědeckou práci. Rozporem mezi úrovní aspirace a osobními i technickými možnostmi vznikají různé varianty neuspokojení, sebeurčení je však ovlivněno společenskými úkoly, úkoly vědy, a proto je samo sociální povahy. Také se H. Flohr přiznal k politické angažovanosti vědy, odmítl však neopozitivismus, poněvadž umožňuje únik od od-

povědnosti zdůrazněním mezi exaktního oboru, a také stranickost vzhledem k poplatnosti ideologii.

R. Rie ze State University College, Fredonia, N. Y., podal v živém přehledu vývoj americké společnosti od předkolumbské kultury až po dnešní dobu a zdůraznil, že — přes silný vliv encyklopedistů na americkou revoluci — obecná úcta k vědě je ve Spojených státech teprve plodem Hirošimy a sputniku. Americká výchova je ovlivněna pragmatismem Dewyho (podobně jako americká psychologie je poznamenána empirismem s malými vědeckými aspiracemi [Royce 1965²] — J. T.) a široká veřejnost se donekdávna dívala na vědce s pohrdáním; milionář, který neměl víc než obecnou školu, byl hodnocen nesrovnatelně výše. Jeden ze čtyř vědeckých úkolů, který byl uložen Akademii věd při jejím zřízení v minulém století, zněl: navrhnout kontrolu kvality whisky dodávané armádě.

K. H. Sohn, člen ředitelství Kruppových závodů, referoval o podstatě a metodách vědeckého řízení a zdůraznil závislost hospodářství na chování lidí, které se dá jen v omezené míře předvídat. Transparence trhu a podnikové struktury má umožnit co nejdokonalejší předvídaní, které je v rámci celkové perspektivy rozvoje hlavním posláním řídicího pracovníka; ten se proto musí co nejvíce oprostit od rutinní činnosti delegací pravomoci (management by exception); nemůže pracovat ani jen intuitivně, ani jen na základě vědeckého přístupu, musí oba přístupy kombinovat. Vzbuzuje obavy, jak málo a primitivně využívají i velké podniky nejpokrokovější techniku a jak málo plánují: jejich nepatrný podíl z počtu všech je otřesný — a to i ve Spojených státech. Je nutné pronikavě zvýšit vnitřní informovanost v podniku; nemá existovat skupina výtečně informovaných a masa vůbec neinformovaných. Mimo jiné také z toho pramení současné snahy o spolurozhodování.

H. Heppe, státní tajemník spolkového ministerstva pro výzkum, nastínil současnou situaci ve státní podpoře výzkumu; nejenže se zatím poskytuje pouze 2,4 % z hrubého sociálního důchodu místo žádoucích 3 % (zatím 4,7 % z ročního rozpočtu NSR 80 miliard marek), ale také pravomoc federace je omezena, poněvadž školství, i vysoké, je v pravomoci země; do značné míry to platí i pro síť výzkumných ústavů, takže stát má jen omezené možnosti zaměřovat účelový výzkum. Společenské vědy tak vůbec nejsou pod vlivem státní podpory; zato je zde oceanografie, zpracování dat, a z biologických témat biotechnika (technologické využití organismů), biologická a lékařská technika a bionika (např. akustický radar). Mezinárodně se v rámci CERN podílí NSR na výzkumu v nukleární fyzice. Podíl vědeckých pracovníků v přírodních vědách je

v NSR vysloveně nepříznivý: 6 na 10 000 obyvatel, zatímco ve Spojených státech 25 a v Japonsku 12.

H. J. Jahn, profesor Sociální akademie v Dortmundu, se zabýval interdisciplinární spoluprací mezi lékařstvím a sociologií jako modelovým případem takové spolupráce. Zdůraznil na příkladech význam společného pohledu obou věd na člověka s porušeným zdravím a nastínil i některé typické předsudky, které si obě strany přinášejí do společné práce, nebo které tuto spolupráci vůbec zmaří. Zejména neberou někteří lékaři rádi na vědomí (ani u nás — J. T.) společenskou podmíněnost samého aktu dovolání se lékařské pomoci, která vysvětluje, proč se lidé se srovnatelným objektivním nálezem hlásí nemocnými při přidatných překážkách v sociální sféře (např. neshody s mistrem, nedostatečně honorovaný pracovní úkol apod.), ale nehlásí se, když jsou kladně motivováni opět ze společenské sféry (např. příjemný pracovní kolektiv). Ne zcela na výši byl referentův exkurs do patologie oběhových poruch, zejména infarktu. H. J. Jahn přes náměty z diskuse odmítá vznik nového hraničního oboru, jehož nositeli by byli pracovníci erudovaní jak sociologicky, tak epidemiologicky.

K. Steinbuch, autor známé monografie *Člověk a automat*, a po něm publicista R. Jungk promluvil ve dvou referátech o futurologické problematice. K. Steinbuch poukázal na to, jak zcela nepatrně se ve světovém měřítku využívá již existujících objevů; díky tomu zemře ještě mnoho stamiliónů lidí do konce tohoto století hladem. Nebo se vůbec nepracuje na tak důležité věci, jako je vývoj čtecích přístrojů pro slepé. Někdy naopak není včas rozeznán tzv. Hahn-Strassmannův bod, tj. okamžik převratné inovace. Tak tomu bylo např. v Německu r. 1941, kdy Konrad Zuse koncipoval první počítač. Referent hodnotil budoucnost optimisticky, zdůraznil však, že soustava lidských hodnot se stane rozhodujícím prvkem. R. Jungk rozebral pojem „expertokracie“ (Schelsky) a požadoval výchovu generalistů jako zprostředkovatelů mezi vědami a praxí.

Autor tohoto referátu se přimlouval za lepší výchovu k tvůrčímu myšlení na všech stupních školství a za intenzivní práci na metodologii syntézy poznatků z různých vědních oblastí.

Konečně H. Koch, člen Rady znalců spolkové vlády pro celkový hospodářský vývoj, vylíčil fáze vědeckého úsilí o dynamickou hospodářskou politiku proti konzervativním představám pouhé monetární stability.

Diskuse ke všem referátům byla nezvykle živá.

Jaroslav Tejmar

² J. R. Royce, *Pebble Picking vs. Boulder Building*, Psychological Abstracts 39,4 (II), 8916.